

Е. Хуатбекұлы^{1*}, А.З. Нурақбаева², Г. Абиханова³

¹ М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты, Алматы, Қазақстан

² Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан

³ Қ.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан

*E-mail: ¹erema_k91@mail.ru, ²aigulnurakbay@gmail.com, ³gulzhanat.abihanova@ayu.edu.kz

ORCID: 0000-0002-7426-2973¹, 0009-0004-6102-4548², 0009-0000-5079-6842³

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ПРОЗАСЫ: ЖАНРЛЫҚ ІЗДЕНІСТЕР МЕН МИКРОЖАНР ҮЛГІЛЕРІ

Аңдатпа. Мақалада қазіргі қазақ прозасындағы өзгерістер, жанрлық ізденістер мен тенденциялар талданады. Қазіргі қазақ прозасы жаңа әлеуметтік-мәдени жағдайларға байланысты елеулі өзгерістерді бастан кешіруде. Ең байқалатын тенденциялардың бірі – микрожанрлардың қалыптасуы мен дамуы. Бұл мақала осы өзгерістерді зерттеуге, қазіргі қазақ әдебиетіндегі жанрлық ізденістер мен нақты үлгілерді талдауға арналған. Зерттеудің өзектілігі жаңа әдеби формаларды, олардың қазіргі қазақ прозасы контекстіндегі рөлі мен мәнін түсіну қажеттілігінен туындап отыр. Қазіргі қазақ микрожанрларының мысалдарына қазақ прозасындағы микрожанрлардың сұранысы мен белсенді дамуын көрсететін Әлібек Байбол мен Жалғас Қазыбектің шығармаларына талдау жасалады. Бұл жұмыстар мәтінді кішірейту авторларға терең және эмоционалды туындыларды жасай отырып, негізгі баяндау сәттеріне назар аударуға мүмкіндік беретінін көрсетеді. Қазіргі қазақ прозасындағы микрожанрлардың маңызы айқындалып, тың қорытындылар жасалады. Бұл жанрлардың қазіргі аудитория сұранысын қанағаттандыратын және қазақ әдебиетінің жаңа формалары мен әдістерімен байытатын келешегі зор бағыт екені атап өтіледі. Микро-әңгіме, микро-новелла сияқты микрожанрлар әдеби процестің маңызды бөлігіне айналып, дәстүрлі жанрларға жаңаша көзқарас ұсынып, қоғамның өзгермелі қажеттіліктерін көрсетеді.

Алғыс: Мақала BR20281009 «Қазіргі әдебиеттану мен өнертанудың өзекті мәселелері» атты іргелі ғылыми зерттеулер аясында жүзеге асырылды

Кілт сөздер: проза, әдебиет, микрожанр, микроәңгіме, минимизация

Е. Хуатбекұлы^{1*}, А.З. Нурақбаева², Г.Д. Абиханова³

¹ Институт литературы и искусства имени М. О. Ауэзова, Алматы, Казахстан

² Казахский национальный университет имени Аль-Фараби, Алматы, Казахстан

³ PhD, Международный Казахско-Турецкий Университет имени Ходжа Ахмед, Ясауи, Туркестан, Казахстан

*E-mail: ¹erema_k91@mail.ru, ²aigulnurakbay@gmail.com, ³gulzhanat.abihanova@ayu.edu.kz

ORCID: 0000-0002-7426-2973¹, 0009-0004-6102-4548², 0009-0000-5079-6842³

Современная казахская проза: жанровое исследование и микрожанровые образцы

Аннотация. Современная казахская проза переживает значительные изменения в связи с новыми социокультурными условиями. Одной из наиболее заметных тенденций является формирование и развитие таких микрожанров, как микроновелла и микрорассказ. Данная статья посвящена изучению

этих жанровых изменений, анализу жанровых поисков и конкретных моделей в современной казахской литературе. Актуальность исследования обусловлена необходимостью осмысления новых литературных форм, их роли и значения в контексте современной казахской прозы. В качестве примеров современных казахских микрожанров анализируются произведения Алибека Байбола и Жалгаса Казыбека, показывающие востребованность и активное развитие микрожанров в казахской прозе. Эти работы показывают, что сокращение текста позволяет авторам сосредоточиться на ключевых моментах повествования, создавая глубокие и эмоциональные произведения. Определено значение микрожанров в современной казахской прозе и сделаны выводы. Отмечается, что данные жанры являются перспективным направлением, удовлетворяющим запросы современного зрителя и обогащающим казахскую литературу новыми формами и методами повествования. Микрожанры, такие как микрорассказ и микроновелла, стали важной частью литературного процесса, предлагая новый подход к традиционным жанрам и отражая меняющиеся потребности общества.

Благодарности: Статья выполнена в рамках фундаментального научного исследования BR20281009 «Актуальные проблемы современного литературоведения и искусствоведения».

Ключевые слова: проза, литература, микрожанр, микрорассказ, минимизация

E. Khuatbekuly^{1*}, A.Z. Nurakbayeva², G.D. Abikhanova³

¹ M.O. Auezov Institute of Literature and Art, Almaty, Kazakhstan

² Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

³ PhD, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan, Kazakhstan

*E-mail: ¹erema_k91@mail.ru, ²aigulnurakbay@gmail.com, ³gulzhanat.abihanova@ayu.edu.kz

ORCID: 0000-0002-7426-2973¹, 0009-0004-6102-4548², 0009-0000-5079-6842³

Modern kazakh prose: genre research and microgenre samples

Abstract. Modern Kazakh prose is experiencing significant changes due to new socio-cultural conditions. One of the most noticeable trends is the formation and development of micro-genres such as micro-novella and micro-story. This article is dedicated to the study of these genre changes, the analysis of genre searches and specific models in modern Kazakh literature. The relevance of the study is due to the need to understand new literary forms, their role and meaning in the context of modern Kazakh prose. As examples of modern Kazakh microgenres, the works of Alibek Baibol and Zhalgas Kazybek are analyzed, showing the demand and active development of microgenres in Kazakh prose. These works show that shortening the text allows authors to focus on key moments of the narrative, creating deep and emotional works. The specific significance of microgenres in modern Kazakh prose and the conclusion. It is noted that these genres are a perspective direction that satisfies the needs of the modern viewer and enriches Kazakh literature with new forms and methods of storytelling. Micro-genres, such as micro-stories and micro-novellas, have become an important part of the literary process, offering a new approach to traditional genres and reflecting the changing needs of society.

Acknowledgments: The article was written within the framework of fundamental scientific research BR20281009 "Current problems of modern literary criticism and art criticism".

Keywords: prose, literature, microgenre, microstory, minimization

1. Кіріспе

Қазіргі қазақ прозасы жаһандық әдеби үдерістер мен ұлттық мәдени дәстүрлердің тоғысқан тұсында елеулі өзгерістер мен жаңарулар кезеңін бастан өткеруде. Қазіргі прозаның сыртқы келбетін қалыптастыратын маңызды үрдіс – жанрлық әртүрлілік және жаңа формалардың, соның ішінде микрожанрлардың пайда болуы. Қазақ прозасының жаңа көкжиектерін ашатын, баяндау-стильдік

шешімдерінің өрісін кеңейтетін бұл өзгерістерді зерделеу бізге қазіргі әдеби үрдістерді және олардың оқырман қауымға әсерін жақсырақ түсінуге мүмкіндік береді.

Роман, повесть сияқты дәстүрлі жанрлар әдебиетте басты орынға ие, бірақ осы үлкен формалар аясында шағын жанрлық формалар – микрожанрлар барған сайын көпшілік назарын аударып келеді. Микрожанрлар икемділігімен және қысқалығымен ерекшеленеді, бұл авторларға форма мен мазмұн бойынша тәжірибе жасауға, уақыттың қазіргі сұранысына тез жауап беретін шығармаларды дүниеге әкелуге мүмкіндік береді. Эссе, әңгіме, новелла, анекдоттар, миниатюра және шағын әңгіме сияқты жанрлар жазушыларға адамдар арасындағы қарым-қатынастың, психологиялық тәжірибелердің және әлеуметтік құбылыстардың нәзік иірімдеріне көңіл бөлуге жетелейді.

Жанр үнемі дамып, түлеп отырады. Әр жанр әдеби түр ретінде туып, даму барысында өз басынан мынадай өзгерістерді кешіреді: пайда болады, дамиды, кейде жоғалады. Орыс әдебиеттанушысы Ю.Н.Тынянов «дайын жанрлардың» болмайтынын, олардың әрқайсысы дәуірден дәуірге ауысу барысында маңызды мәнге ие болып, негізгі назарға іліксе, кейде, керісінше, кейінге қарай ысырылады, басқасына орын береді немесе тіпті мүлде жоғалып кетуі мүмкін екенін жазады (Тынянов, 1977:255).

Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы барлық салаларға өз әсерін тигізуде. Қоғам, сана өзгерген тұста әдебиет те, оларға қойылар талап та, оны таныту шаралары да жаңартылуы заңдылық. Ал мұның бәрі қазіргі әдебиеттегі минимизация тенденциясын ғылыми тұрғыдан сараптау қажеттілігін көрсетеді.

Испандық социолог М.Кастеллс АҚШ-та, Жапонияда, Тайваньда, Оңтүстік Кореяда, Гонконгта, Қытайда, Батыс Еуропада (Англия, Франция), Ресейде (әсіресе Сібір мен Мәскеу облысындағы академиялық кампустарда) зерттеулер жүргізді. Ол адам қызметінің барлық салаларын қамтитын ақпараттық технологиялардағы революцияның қазіргі әлеміне әсер етудің іргелі салдарын бағалауға мүмкіндік беретін тұтас теорияны тұжырымдады. Өз зерттеуінде М.Кастеллс қазіргі заманғы мәдениетті «нағыз виртуалдылық мәдениет» ретінде сипаттайды және ол оның жазбаша электрондық хабарламаның сипаттамаларын анықтайтын интерактивті коммуникация құралдарына тәуелділігін атап көрсетеді. Хабарламаны жіберу мен қабылдау арасындағы уақыт аралығының елеусіздігі, тікелей жауап беру мүмкіндігі «жеделдетілген режимде» байланысқа әкеледі, ал хабарламаның басты артықшылығы - ақпараттық мазмұнды сақтай отырып, қысқалық екендігін баса айтады (Кастельс, 2000: 429).

Бұл тақырыптың өзектілігі жаңа әдеби формаларды, олардың қазіргі қазақ әдебиеті контекстіндегі рөлі мен маңызын түсіну қажеттілігінен туындап отыр. Зерттеудің мақсаты – қазақ прозасындағы жанрлық өзгерістерді талдап, микрожанрларды анықтап, оларға талдау жасау, үлгілерін қарастыру, даму тенденциялары мен ерекшеліктерін анықтау. Осы тұрғыда қазіргі қазақ

прозасындағы микрожанрлардың үлгілерін табу және анықтау бүгінгі әдебиеттану үшін өзекті мәселе.

Ендеше, қазіргі қазақ прозасының жанрлық өрісін микрожанрлық формаларға ерекше назар аударып зерттеу – әдебиеттану ғылымының кезек күттірмейтін мәселесі. Бұл зерттеу осы шағын әдеби формалардың өзіндік ерекшеліктерін, олардың жаңа мағыналар мен ойларды жеткізудегі қызметтері мен мүмкіндіктерін, қазіргі қазақ әдебиетінің жалпы құрылымындағы орнын талдауды қамтиды. Бұл жұмыста микрожанр, оның ішінде өте қысқа әңгіме - short short story қазіргі қазақ прозасы негізінде қарастырылады.

2. Зерттеу әдістері мен материалдар

Бұл зерттеу жұмысының нысаны – қазіргі заманғы өте қысқа әңгімелер. Зерттеу материалдарына жазушы-драматург, әдебиеттанушы Әлібек Байболдың «Үн... Түн...» атты микро-әңгімелер циклы және Жалғас Қазыбектің «Аққұйын», «Аққұйын-2» кітаптары іріктеліп алынды.

2.1 Зерттеу әдістері

Материалдарды қарастыру барысында зерттеуге алынып отырған тақырыптың өзектілігіне және дәйекті мәтіндердің болуына баса мән берілді. Тақырыпқа байланысты материалдар сұрыпталып алынып, сипаттау, салыстырмалы талдау, ішінара мәтіндерге салыстыру жұмысы негізінде шағын көлемде сараптаулар жүргізілді.

2.2 Материалға сипаттама

Зерттеу жұмысында пайдаланылған негізгі материалдар – жазушы-драматург, әдебиеттанушы Әлібек Байболдың «Үн... Түн...» атты микро-әңгімелер циклы және жас қаламгер Жалғас Қазыбектің «Аққұйын», «Аққұйын – 2» кітаптары.

Әдебиеттану ғылымында микрожанр әлі зерттелмеген, тың тақырып. Сондықтан іріктеліп алынған материалдар жайлы зерттеу, талдау жұмыстары жүргізілмеген. Бұл мақала тыңға түрен салып, әдебиеттану қоржынына қомақты үлес қосар зерттеу болады деген ниеттеміз.

3. Талқылау

XX ғасырда «қалта» форматындағы кітаптар пайда болды. Өмірдің өзгерген ырғағы, кеңістікте жылдам қозғалу мүмкіндігі, басылымдар санын реттейтін кітап нарығының заңдары негізінен 20-21 ғасырлардағы романның көлемін анықтайды. Дегенмен, қазіргі әдебиеттің дамуына әсер еткен бұл тенденциялар редукцияның тек үлкен формада ғана емес екендігін көрсетті. Бүгінгі әдебиет нағыз «минималистік бумды» бастан өткеруде, сондықтан қысқа прозаның өзі қысқарып барады.

Микрожанр танымалдылығының күрт артуы мәтіндердің жаңа формаларының пайда болуына әсер етуде. Интернетте әдеби процесс дамуы динамикалық түрде жүргендіктен, жаңа формалар мен жанрлар пайда болады, кейбірі жойылады және таңғажайып жылдамдықпен қайта туады. Сондықтан микрожанрларды зерттеу бірқатар мәселелерге байланысты қиындық тудыратындығын айта кету керек. Әдебиеттегі микрожанрды зерттеп, өз кандидаттық диссертациясын жазған ресейлік

әдебиеттанушы М.Лебедева: «Егер «short story» сюжеттік новелла болса, онда «short-short story» сол принциптерге негізделген өте қысқа новелла», - деп микрожанрдың өз ішіндегі түрлеріне зерттеу жүргізеді және микрожанрдың ерекшеліктеріне тоқталып өтеді. Өз диссертациясында М.Лебедева қазіргі орыс прозасындағы микрожанр үлгілерін зерделеп, оның бар екендігін микрожанр түрлеріне мысалдар келтіре отырып тұжырым жасайды (Лебедева, 2017: 4).

Көркем әдебиеттің минималистік түрлері жай ғана ХХІ ғасыр құбылысы емес. Бұл жанрлардың тамырын афоризмдер, паремиялар және апотегмалар болған ежелгі дәуірден табуға болады. Ғасырлар бойы мұндай қысқа формалар дамып, қазіргі кезде толыққанды жанрларға айналды.

Антикалық дәуірде афоризмдер мен апотегмалар терең ойды бірнеше сөзбен жеткізе алатын қысқа мәлімдемелердің танымал түрлері болды. Мұндай жанрлар орта ғасырларда әңгіме, әзіл-қалжың, астарлы әңгіме, мақал-мәтелдер кең тараған кезде өз жалғасын тапты. Қайта өрлеу дәуірінде бұл жанрлар мазмұнның кеңеюіне және баяндау құрылымының күрделенуіне байланысты өзгерістерді бастан өткерді (Pasco, 1991: 407).

Микро-әңгімелер жанр ретінде соңғы жүз жылда айтарлықтай дамуды бастан кешірді. Бұл жанрдағы алғашқы шығармалар ІХХ-ХХ ғасырда пайда болды, анығырақ айтсақ, 1920 жылы Қытайдың «Миншэн» журналында алғашқы микро-әңгіме жарияланды. Бұл жанрды Қытайда Лао Ше және Ба Цзинь сияқты жазушылар одан әрі танымал етті. Бұл микрожанр өзінің қысқалығымен және ойды жеткізудегі дәлдігімен ерекшеленді, бұл оны көпшілік аудитория арасында ерекше ықыласпен қабылданды. «Микро-әңгіме» термині Қытайдың танымал журналдарында қысқа әңгімелер жариялаған жазушылардың арқасында кеңінен танымал еді. Олардың қысқалығы мен күнделікті өмірді дәл көрсете білуі жұмысшылардың, шаруалардың, солдаттардың назарын аударды. Бұл жанр қоғамдық өзгерістердің символына айналып, әдебиет сыншылары да, жалпы оқырман да оң қабылдады (Алламбергенова, 2021: 475).

Қазіргі әдебиетте микро-әңгімелер жаһандық құбылысқа айналды. Өртүрлі елдерде бұл жанр «шағын роман», «қысқа әңгіме», «алақан әңгіме», «екі минуттық әңгіме» сияқты көптеген атауларға ие. Атаулардағы айырмашылыққа қарамастан, бұл жанрлардың барлығын минимализмге және мағынаның шоғырлануына деген ұмтылыс біріктіреді (Stevens, 1998: 182).

Сан алуан жанрларда, әсіресе микрожанрларда ұсынылған қазіргі қазақ прозасы қоғамда болып жатқан өзекті әлеуметтік-мәдени үдерістердің көрінісі. Жазушы, драматург Әлібек Байбол мен жас қаламгер Жалғас Қазыбектің шығармашылығы – қазақ әдебиетіндегі шағын формаларды қолданудың жарқын үлгісі. Екі автор да өз шығармаларында минимализмді белсенді қолданады, бірақ микрожанрларға деген көзқарастары мен мазмұнды білдіру тәсілдері өртүрлі, бұл қазіргі қазақ прозасының жанрлық өрісінің жан-жақтылығын көрсетеді.

Белгілі жазушысы, драматург Әлібек Байбол өз шығармашылығында микро-әңгіме формасын белсенді пайдаланады. «Үн... Түн...» микро-әңгімелер циклінде

автор минималистік стильді терең мазмұнмен шебер үйлестіреді (Байбол, 2019). Әрбір әңгіме – маңызды тақырыптар мен мәселелерді қозғайтын қысқа, бірақ эмоцияға бай шығарма.

Ә.Байболдың микро-әңгімелерінде қажетсіз детальдар жоқ ықшам да қысқаша баяндалған. Бұл негізгі сәттерге және эмоцияларға назар аударуға мүмкіндік береді және әрбір бөлікті қанығырақ және есте қаларлықтай етеді. Байбол ықшамдылықты оқырманға әсер етудің құралы ретінде шебер пайдаланады және оқырман жадында ұзақ сақталатын шығармалар жасайды.

Құрғақ сюжетті аса ұнатпайтын қаламгер әр шығармада, әр материалда оқырманға бір хабар, бір идея жеткізуге тырысқанын байқаймыз. Прототип те, сюжет те өмірден алынғаны, қазірге қоғамдағы келелі тақырыптарды толғағанын көреміз. Жазушы өзі түйсінген, жүрегімен, санасынан өткізген дүниелерді көркем шығармада қолдануға тырысқан.

Әлібек Байболдың бір ерекшелігі – ол жанр талғамайтын жазушы. Микрожанрмен ғана шектелмейтін, драмалық шығармалар мен романдар жазып жүргендіктен, оның жазушылық шеберлігі шыңдалған, қаламы ұшталған. Мұны «Үн... Түн...» микро-әңгімелер цикліндегідей, автордың күрделі де көп қатпарлы ойларды оқырманға қысқалық пен нақтылық арқылы жеткізу қабілетінен-ақ байқаймыз. Мұнда Ә.Байбол минималистік әдебиеттің дәстүрін ұстанады, мұнда қысқалық өз алдына мақсат емес, оқырманға әсер етуді күшейту тәсілі ретінде қызмет етеді. Ә. Байбол ықшамдалған форманы тек эмоцияны білдіру үшін ғана емес, маңызды емес бөлшектерге алаңдамай, негізгі түйіндерге назар аудару үшін пайдаланғанын көреміз. Бұл стиль әлем әдебиетінде, мысалы, Антон Чехов шығармаларында байқалатын тәсілге ұқсайды, мұнда қысқалық тереңдікпен тығыз байланысты. Әйгілі жазушы А.Чехов айтқандай, қысқа жазу, аз сөзбен телегей ойды жеткізіп, теңіз сезімді сезіндіру шынымен асқан таланттың жемісі.

Ә.Байбол шығармашылығында мәтін көлемінің қысқаруы ғана емес, сонымен бірге қысқа сөйлемдер мен диалогтар арқылы эмоционалды шиеленіс тудыру мүмкіндігі бар екенін атап өткен жөн. Оның «Басеке» немесе «Ми» сияқты шағын әңгімелері адам тәжірибесінің барлық спектрін бірнеше сөзбен жеткізе алатынының тамаша мысалдары болып табылады. «Су асты айсбергі» түсінігі осы жерде көрінеді, мұнда мәтіннің астында үлкен мағыналық қабат жасырылған. Байбол да қазіргі көптеген жазушылар сияқты прозаның дәстүрлі түрлерін қайта ой елегінен өткізіп, оларды молырақ, жинақы етеді.

Қазақ прозасындағы микрожанрлардың тағы бір жарқын мысалы – Жалғас Қазыбектің қысқа әңгімелері. Ж.Қазыбек «Аққұйын» кітабында қысқалығымен, жинақы баяндалуымен ерекшеленетін шағын әңгімелерін жинақталған (Қазыбек, 2024: 216).

Ж.Қазыбектің қысқа әңгімелері қазақ мәдениеті мен қоғамына қатысты маңызды тақырыптар мен мәселелерді қозғап, дәстүрлі мотивтерге жаңа көзқарастар ұсынады. Микроәңгіме қысқалығы мен ықшамдығы авторға терең ойлар мен

сезімдерді жеткізуге мүмкіндік береді, оларды кең аудиторияға қолжетімді және түсінікті етеді.

Өте қысқа әңгімелер - бұрын соңды қазақ әдебиетінде ұшыраспаған жанр болғанымен автор жас болса да, әңгімелерінде бүгінгі таңдағы ең өзекті мәселелерді қозғайды. Әр әңгіме оқырманға түрлі ой салып, сан бояулы эмоциялар мен толқыныс торабына апарды. Бұл кітапта ана мен бала, әке мен қыз, аға мен іні арасындағы қарама-қайшы тартыстар, шын ғашықтың сыры, жақынынан айырылған жанның мұңы да бар.

Жалғас Қазыбек өз кезегінде әлеуметтік-мәдени мәселелерге назар аударып, микро-әңгімеге басқаша көзқарас ұсынады. Оның «Аққұйын» кітабында сезім мен тебіреністі жеткізіп қана қоймай, кең ауқымды қоғамдық мәселелерді көтеретін шағын әңгімелер бар. Ә. Байболға қарағанда, Ж.Қазыбек микро-әңгімелерінде әлеуметтік хабарды жеткізу құралы ретінде пайдаланады, күрделі, кейде күнгірт тақырыптарды зерттейді. Мысалы, әңгімелерде ұрпақтар арасындағы қарым-қатынас, жоғалған құндылықтар мен әлеуметтік қақтығыстар жиі көтеріледі, бұл шығармаларға әмбебап сипат береді.

Ж.Қазыбек әңгімелерінің ерекшелігі – мәтіннің түпкі түйінін, мәнін түсіндіруге жетелейтін тақырыптың жоқтығы (*Кесте 1*). Бұл оқырманға өзінің эмоциялары мен өмірлік тәжірибесіне сүйене отырып, өз бетінше мағынаны толықтыруға мүмкіндік береді. Ж.Қазыбек жағдаяттың драматургиясын көрсететін қысқа, бірақ орынды диалогтарды белсенді қолданады. Бұл оның шығармаларын мәнді етіп қана қоймайды, сонымен қатар әдебиеттегі интерактивтілікке қарай құлаштаған заманауи тенденцияны көрсетеді, мұнда оқырман мәтіннің бірлескен авторы болады, өзіндік интерпретациялар қосады, сюжетті өз қиялында өрбіте түседі.

Кесте 1 – Микрожанр үлгілері

Әлібек Байболдың «Үн... Түн...» микро-әңгімелер циклінен үзінді	Жалғас Қазыбектің «Аққұйын» кітабынан үзінді
Басеке Ұятсыз боп ұйықтап, басеке боп оянды.	Кеше менің 5 жасар қарындасым газға тамақ пісіріпті. Жұртқа палау ұнады.
Ми – Қайда бет алдың, бала? – деді соқыр шал. Ол: – Митануға! – деді де, есікті тарс жапты.	Бір несие. Екі күнәһар.
Емделеді Айдардың махаббат сезімі «жаман ауруға» шалдықты.	- Баламның туған күні келе жатыр? - Не пісіресіз? - Жеті нан.
Бас Басын жу, бірақ шашына тиіспе.	- Ештеңесіз өлген жаман ғой, иә? - Ештеңе істемей өлген ше?

Әлібек Байбол мен Жалғас Қазыбектің шығармаларын талдай отырып, олардың қысқа прозаға көзқарасындағы бірнеше негізгі айырмашылықтарды анықтауға болады. Ә.Байбол эмоциялық құрамдас бөлікке баса назар аударады, мұнда әрбір сөз бай ішкі атмосфераны құруға қызмет етеді. Оның микро-әңгімелері жекелендірілген, көбінесе терең философиялық ойларды қамтиды және автордың өмірлік тәжірибесін жеткізеді. Ж.Қазыбек әлеуметтік және мәдени мәселелерді көрсету үшін шағын форманы пайдаланады, сондықтан оның микро-әңгімелері әлеуметтік бағытта, мәтіндері драмалық және кесінді (*Кесме 1*).

Дегенмен, екі автор да қысқалықты құрал ретінде пайдаланудың ұқсас тәсілдерін көрсетеді. Олардың шығармалары қазақ прозасының мазмұнды ғана емес, форманы да бағалайтын заманауи оқырман сұранысына жауап беретін минимализм және микрожанрлар бағытында белсенді дамып келе жатқанын көрсетеді. Авторлар жанрдың түрлі қырларын көрсете отырып, қазақ әдеби дәстүрін байытуға, оны заман талабына сай бейімдеуге өз үлесін қосуда.

4. Зерттеу нәтижесі

Қазақ прозасының микрожанрлық үлгілері әдеби эксперимент контексінде ғана емес, сонымен бірге көркем ой толғаудың жаңа түрлерін таныту құралы ретінде де маңызды болып келеді. Бұл шығармаларда оқырманның алдында өзінің «Менін» іздеу, ұлттық мәдени мұраны жаһандану жағдайында түсіну, сондай-ақ адамның қоршаған ортамен қарым-қатынас мәселесі сияқты өткір әлеуметтік-философиялық мәселелер көтеріледі. Олар көбінесе қазақ қоғамында болып жатқан өзгерістер динамикасын көрсететін көркемдік қызмет атқарады және ұжымдық бейнелерден өзін-өзі көрсетудің дараланған түрлеріне өтуді көрсетеді.

Зерттеу нәтижесі ретінде ұсынылған тұжырымдар:

- Қазіргі қазақ прозасы шағын прозаның түрлеріне, әсіресе микрожанрға белсенді түрде бейімделуде. Бұл цифрлық дәуірге тән минимализмге және мәтіндерді қысқартуға бағытталған жаһандық үрдіске байланысты. Әлібек Байбол мен Жалғас Қазыбек шығармаларының мысалдары қысқалық пен мағынаның ХХІ ғасырдағы қазақ прозасының маңызды сипатына айналғанын көрсетеді.

- Микроповесть, микро-әңгіме сияқты микрожанрдағы қазіргі қазақ прозасы оқырмандар арасында ғана емес, авторлар арасында да танымал бола түсуде, бұл оның әдеби үдерістегі маңызды рөлін растайды. Микрожанрлар авторларға ойлар мен сезімдерді ықшам түрде жеткізуге мүмкіндік береді, бұл оқырманның назары жиі ауытқыған және көлемді мәтіндерді оқуға уақыт аз болатын цифрлық дәуірде өте маңызды. Микрожанрлар сонымен қатар мәтіннің әрбір элементі белсенді қабылдау мен түсінуді талап ететін автор мен оқырман арасындағы қарқынды өзара әрекеттесуге ықпал етеді. Ә.Байбол мен Ж.Қазыбек шығармаларындағы минимализм мен қысқалық тек әдеби стильді ғана емес, ақпараттың жылдам беріліп, лезде эмоционалды реакцияны қажет ететін заманауи элементтер әрекеттесу тәсілін де білдіреді.

- Қазақ микропрозасының аясында жанрлардың будандастырылуы байқалады. Микро-әңгімелер көбінесе драманың, философияның және әлеуметтік сынның

элементтерін қамтиды. Бұл авторларға дәстүрлі жанрлардың шекарасын кеңейтуге және заманауи оқырмандардың сұранысын қанағаттандыратын бірегей формаларды жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, Ә.Байбол шығармаларында минимализм мен философиялық тереңдікті аңғаруға болады, ал Ж.Қазыбек әлеуметтік мәселелерді драмалық сюжеттермен үйлестіреді.

• Ә.Байбол, Ж.Қазыбек сынды қазақ авторлары микроәдебиет дамуының әлемдік тенденциясына сай келеді. Олардың шығармалары барлық мәдениеттерге қатысты тақырыптарды: адамдар арасындағы қарым-қатынас, әлеуметтік өзгерістер, өмір мен өлім туралы философиялық сұрақтарды көтергендіктен, қазақстандық және халықаралық оқырмандармен резонанс тудырады. Бұл авторлардың микро-әңгімелері де әдеби өрнектің жылдам, бірақ терең формаларын іздейтін заманауи оқырмандардың сұранысына жауап береді.

Осылайша, зерттеу нәтижелері қазіргі қазақ прозасында микрожанр белсенді дамып, оқырмандар арасында сұранысқа ие болып келе жатқандығын көрсетеді. Микрожанрлар әдеби процестің маңызды элементіне айналып, авторлар үшін жаңа мүмкіндіктер туғызып, оқырмандардың жадында ұзақ сақталатын қысқа, бірақ бай шығармалармен цифрлық дәуірге тән минимализмге және мәтіндерді қысқартуға бағытталған жаһандық үрдіске сай әрі қарай дамуын жалғастырады. Бұл оқырмандардың назары жиі шашыраңқы және үлкен мәтіндерді оқуға уақыт азайып бара жатқан цифрлық дәуірде өте маңызды.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер қазақ әдебиеті пәнінің ХХІ ғасыр басындағы кезеңін оқытуда, сондай-ақ студенттердің ғылыми жұмыстары мен магистрант, докторанттардың зерттеу жұмыстарында пайдаланылады.

5. Қорытынды

Қазіргі қазақ прозасы жаһандық әдеби тенденцияларды ғана емес, сонымен қатар Қазақстандағы нақты мәдени-әлеуметтік процестерді бейнелейтін микрожанрлардың айтарлықтай дамуын көрсетеді. Микро-әңгімелер мен қысқа прозаның басқа да түрлері өзінің қысқалығы мен мәнділігіне байланысты оқырмандар арасында танымал бола түсуде. Әлібек Байбол, Жалғас Қазыбек сынды авторлардың шығармаларын зерттеу қазақ қаламгерлерінің терең ойлар мен сезімдік тәжірибелерді жеткізу үшін осы формаларды белсенді түрде қолданатынын көрсетті.

Қазіргі қазақ микропроза әдебиетінің маңызды қасиеті – күрделі тақырыптарды ықшамдап, қысқа жеткізе білуінде. Байбол мен Қазыбектің еңбектері қысқа да мазмұнды мәтіндер іздеп жүрген заманауи оқырмандардың сұранысын қанағаттандырып қана қоймай, әлемдік әдеби үдеріске сай келіп, қазақ әдебиетінің халықаралық аренада өзекті бола алатынын растайды. Микрожанрларды пайдалану авторларға өзіндік және есте қалатын шығармалар жасай отырып, өз идеялары мен эмоцияларын білдіруге жаңа мүмкіндіктер ашады. Микрожанрлар сонымен қатар авторларға драма, әлеуметтік сын және философия элементтерін біріктіре отырып, формамен тәжірибе жасауға мүмкіндік береді.

Қазіргі қазақ прозасын жанрлық зерттеу, микрожанр үлгілеріне талдау жасау Қазақстан әдеби тәжірибесінде прозаның шағын түрлерінің маңызды орын алатынын атап көрсетеді. Бұл формалар әдеби экспериментке ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар қазіргі қоғам мен мәдениеттің шындығын бейнелеудің маңызды құралына айналады және қазіргі отандық әдебиеттегі шағын әдеби формалардың айтарлықтай өсіп-өркендеуі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Әдебиеттанушы ғалым Н. Худайбергенов өз мақаласында жазушы Мәдина Омарованың шығармашылығын талдай келе: «Біз М.Омарованың заманауи тақырыптағы шығармаларынан қазіргі қазақ әдебиетіндегі жанрлардың минимизациясы үрдісін байқаймыз», - деп тұжырым жасаған (Худайбергенов, 2024: 180). Демек, ұлттық әдебиетімізде минимизация үрдісін, микрожанр үлгілерін талдап-таразылау өзекті де өткір мәселе.

Ғалым, академик З.Қабдолов айтпақшы: «Әр дәуірдің әдебиеті - сол дәуірдің айнасы. Сөз өнерінің өмір шындығын «шындап» қана қоймай, келешекке – келер ұрпақтан ұрпаққа «шегелеп» қалдыратын құдіретті күші де осы арада жатыр» (Қабдолов, 2002:7).

Қорытындылай келе, микрожанрлар қазіргі қазақ прозасындағы келешегі зор бағыт деп тұжырымдауға болады. Олардың танымалдығы мен өзектілігі оқырмандардың сұранысы мен үмітін қанағаттандыратынын көрсетеді. Бұл кезеңде микрожанрларды зерттеу енді ғана басталып жатыр, әрі бұл бағыттағы жұмыстар олардың әдеби үдерістегі рөлі мен маңызын тереңірек түсінуге көмектеседі деп ойлаймыз.

Олай болса, алдағы уақытта қазақ әдебиетінің өрісін байытуға, жан-жақтылыққа, оның ерекшеліктеріне ықпал ететін микрожанрлармен тәжірибелер жүргізіледі деп күтеміз.

Әдебиеттер:

1. Allan H. Pasco. (1991). On Defining Short Stories. *New Literary History*, Vol. 22, No. 2, Probing: Art, Criticism, Genre. – P. 407-422 (16 p.).
2. Алламбергенова С.М. Исторический ракурс хронологии этапов развития названия жанра микро-рассказ в современной китайской литературе // *Uzbekistan-China: development of cultural, historical, scientific and economic relations*. Vol. 1, No. 1. 2021. – P. 475-482. <https://doi.org/10.24412/2181-1784-2021-1-475-482>
3. Байбол А. «Үн... Түн...» атты микро-әңгімелер циклі. [Электронды ресурс]. URL: https://adebiportal.kz/kz/news/view/alibek-baiboldyn-un-tun-atty-mikro-angimeler-cikly__22285 (қаралған күні 18.01.2024)
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
5. Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы: Санат, 2002. – 290 б.
6. Қазыбек Ж. Аққұйын.– Алматы: Мазмұндама, 2024. – 216 б.
7. Лебедева М. Н. Микрожанры современной прозы: Автореферат дис. ... кандидата филологических наук. — Тверь: Твер. гос. ун-т, 2016. – 12 с.
8. Stevens D. (1998). *Micro Fiction: An Anthology of Really Short Stories* Jerome Stern. *Harvard Review*. No. 14. – P. 182-184 (3 p.).
9. Тынянов Ю.Н. Поэтика. История литературы. Кино. – М., 1977. – С. 255-269.

10. Худайбергенов Н. (2024). М. Омарованың пьесаларындағы дәстүрлі және модернистік айшықтар. «Керуен» ғылыми журналы, 84(3). – Б. 169–180. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.3-13>

References:

1. Allan H. Pasco. (1991). On Defining Short Stories. *New Literary History*, Vol. 22, No. 2, Probing: Art, Criticism, Genre. – P. 407-422 (16 p.). (in Eng)
2. Allambergenova S.M. (2021). Historical Perspective on the Chronology of the Stages of the Development of the Genre Name Micro-Story in Contemporary Chinese Literature. *Uzbekistan-China: Development of Cultural, Historical, Scientific, and Economic Relations*, Vol. 1, No. 1. – P. 475-482. <https://doi.org/10.24412/2181-1784-2021-1-475-482> (in Russ)
3. Baybol A. The Cycle of Micro-Stories titled «Un... Tün...». [Electronic Resource]. URL: https://adebiportal.kz/kz/news/view/alibek-baiboldyn-un-tun-atty-mikro-angimeler-cikly__22285 (accessed on 18.01.2024) (in Kaz)
4. Castells M. (2000) *The Information Age: Economy, Society, and Culture*: Translated from English under the scientific editing of O.I. Shkaratan. – Moscow: HSE University. – 608 p. (in Russ)
5. Qabdolov Z. (2002) *The Art of Speech*. – Almaty: Sanat. – 290 p. (in Kaz)
6. Qazybek Zh. (2024) *Aqquyyn*. Summary. – Almaty: Mazmundama. – 216 p. (in Kaz)
7. Lebedeva M.N. (2016) *Microgenres of Contemporary Prose*: Abstract of PhD Dissertation in Philology. – Tver: Tver State University. – 12 p. (in Russ)
8. Stevens D. (1998). *Micro Fiction: An Anthology of Really Short Stories by Jerome Stern*. *Harvard Review*, No. 14. – P. 182-184 (3 p.). (in Eng)
9. Tynianov Y.N. (1977) *Poetics. History of Literature. Cinema*. – Moscow. – P. 255-269. (in Russ)
10. Khudaibergenov, N. (2024). Traditional and modernist features in the plays of M. Omarova. *The Scientific Journal «Keruen»*, 84(3). – P. 169–180. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.3-13> (in Kaz)